

So sánh đời sống luật Hình sự với luật Tây phương và Hoa Kỳ

Bộ Luật Hình sự (BLHS) là một di sản quý giá trong nền văn hóa Việt Nam. Ban hành vào khoảng thế kỷ 15 dưới thời Nhà Lê, bộ luật đã được áp dụng hơn 300 năm dưới triều đại Nhà Lê và ngay cả sau đó một cách gián tiếp dưới thời Nhà Nguyễn.

Bộ Luật Hình sự đã phản ánh những tinh túy triết lý của nền pháp lý cổ truyền tại Việt Nam từ giữa thế kỷ 15 trong Triều đại Nhà Lê theo sau cuộc khởi nghĩa thành công của Lê Lợi. Chính hoàng đế và chính quyền của Nguyễn Trãi đã góp phần quan trọng vào việc biên soạn bộ luật này ngay sau khi Lê Lợi lên ngôi và lập ra Nhà Lê và bắt đầu một thời kỳ cải cách trong lịch sử Việt Nam.

Những khái niệm pháp lý từ văn bản so với Tây Phương

Bộ luật này có ghi lại một số những khái niệm pháp lý từ văn bản và những nguyên tắc về những khái niệm từ văn bản trong nền pháp lý Tây phương. Những khái niệm này bao gồm những điều luật như buôn bán và cưỡng ép hôn nhân còn trong tuồng thành niên (statutory rape), quyền miễn hôn nhân (spousal immunity), giới hạn thời gian truy tố (statute of limitations) hay bắt buộc giao

Bộ Luật Hình Sự

Tác Giả: Luật Sĩ Nguyễn Quốc Lân
Thứ Tư: 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

kèo c a thi u niên (incapacity of minors).

Trong lãnh vực hình luật, BLHĐ còn có một số khái niệm mà người Mỹ vốn thường tự hào là “quyền tự do căn bản” (fundamental civil liberties) xuất xứ từ Bản Tuyên Ngôn Dân Quyền (Bill of Rights) được ban hành cùng thời với Hiến Pháp Hoa Kỳ. Những khái niệm thường tự hào này đã có trong BLHĐ như trát câu lưu (arrest warrant), thả người hộ tống (release on bail), quy định xét xử nhanh chóng và công khai (speedy and public trial) và quy định quyền đối diện với nhân chứng (right to confront witnesses).

Những khái niệm này tuy không phải là những điều luật hiện nay tại Hoa Kỳ nhưng cũng đã từng có trong xã hội Việt Nam từ trước thời kỳ 15 những người không được may mắn bị đày. Những người theo so sánh song song những điều luật của xã hội Việt Nam từ thời kỳ 15 với những điều luật thường tự hào đang được thi hành hiện nay trong xã hội Hoa Kỳ cũng không làm nổi bật những nét tinh túy và văn minh của luật Việt Nam so với tiêu chuẩn thời đại. Những pháp so sánh này nhằm đưa người đi đày một số suy nghĩ là người gốc của những tinh túy này là ở đâu? Việt Nam, Hoa Kỳ hay một nơi nào khác?

Một điểm quan trọng khác là bộ luật này đã đặt lợi ích của người gốc và xuất xứ của người khác ngoài pháp lý quan trọng mà các luật gia của Hoa Kỳ hay Tây phương thường tự hào là sự phân biệt của Tây phương. Khi vốn dĩ được đưa ra, người ta sẽ thấy ngay một lần nữa văn minh của pháp lý của người Việt Nam. Một cách thông thường, chỉ có người am hiểu văn hóa Việt Nam cùng với sự hiểu biết căn bản về pháp lý Tây phương mới có thể cảm nhận được tầm quan trọng của một di sản mà ít ai lưu tâm đến. Nếu chúng ta không làm việc này một cách đúng mực, một điểm son của một di sản quý giá của Việt Nam có thể cũng sẽ bị bỏ vào trong dĩ vãng như bao điểm son quý giá khác.

Trong khuôn khổ bài viết này, chúng tôi chỉ giới thiệu một số khái niệm được biết có trong BLHĐ. Muốn tìm hiểu thêm về chi tiết, xin tìm đọc bài luận án mang tựa đề “Traditional Vietnamese Law - The Lê Code - and Modern United States Law: A Comparative Analysis” có đăng trong Hastings International and Comparative Law Review, Vol. 13, Page 141 (1989).

Hội Dâm Đâm (Statutory Rape)

Hội dâm (rape) thông thường được định nghĩa là xâm phạm tình dục của người khác mà không

B Lu t H ng Đ c

Tác Giả: Lu t S Nguy n Qu c Lân
Thứ Tư:, 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

đ c s ng thu n. Tuy nhiên, khi ng i n còn đ i m t m c tu i n đ nh, pháp lu t coi hành đ ng tình đ c này t ng t nh hi p dâm cho đ u ng i n th a thu n trong hành đ ng này. Do đó t i danh này đ c coi là hi p dâm theo đ nh ch đ phân bi t v i t i danh hi p dâm thông th ng khi ng i n b c ng hi p.

Đi u Lu t 404 c a BLHĐ qui đ nh r ng, “B t c hành đ ng tình đ c nào v i ng i con gái đ i 12 tu i, cho đ u là có s th a thu n, đ c coi nh là hi p dâm.” Đi u lu t này ph n nh nhi u đ c đi m chính đ c ghi nh n trong lu t Hoa K th i đ i. Th nh t, lu t qui đ nh m t m c tu i th t nh , th ng là th p h n tu i v thành niên hay 18 tu i. Th hai, s th a thu n hay thông đ ng c a ng i con gái không nh h ng đ n vi c k t t i. Th ba, lu t qui đ nh t i danh này nh m m c đích b o v các tr em còn quá nh tu i và th ng không đ trí khôn đ quy t đ nh th a thu n tình đ c hay không.

Nh ng đ c đi m này đã ph n nh nh ng s cân nh c r t quan tr ng c a các nhà so n lu t đ i th i Nhà Lê.

Quy n Đ c Mi n Hôn Ph i (Spousal Immunity)

Quy n đ c mi n hôn ph i là quy n c a v hay ch ng có quy n t ch i không b b t bu c ra làm ch ng tr c tòa ch ng i nhau. Đi u kho n 39 c a BLHĐ cho phép v hay ch ng không ti t l vi c làm ph m pháp c a nhau và lu t pháp không coi đó là m t vi c làm ph m pháp.

Quy n đ c mi n này đ c công nh n nh m m c đích b o v s an hòa trong quan h gia đình, cho đ u là ph i ch p nh n s thi t thòi cho xã h i trong vi c th c thi pháp lu t. Đi u đó có nghĩa là vi c th c thi công lý không nh t thi t ph i đ c th c hi n b ng b t c giá nào.

Quy n đ c mi n này đ c ghi l i đ u tiên trong xã h i Tây ph ng vào kho ng năm 1580 t i Anh Qu c trong v án Bent v. Allot, 21 Eng. Rep. 50 (1580). Đ n năm 1839, T i Cao Pháp Vi n c a Hoa K m i nhìn nh n quy n đ c mi n này trong v án Stein v. Bowman, 38 U.S. 209 (1839). Mãi đ n năm 1958, T i Cao Pháp Vi n m i ra án l v quy n đ c mi n này khi phiên tòa này phán quy t r ng, “lý do căn b n mà lu t pháp t ch i dùng l i khai c a ng i v ch ng l i ch ng trong m t phiên tòa mà quy n t do có th b đe đ a là vì chính sách này c n thi t đ nuôi đ ng s bình an trong gia đình, không h n là vì quy n l i c a ng i ch ng, ng i v hay con cái, nh ng cũng là vì l i ích c a xã h i. (Hawkins vs. U.S., 358 U.S. 74 (1958)).

Bản Luật Hình sự

Tác Giả: Luật Số Nguyễn Quốc Lân
Thứ Tư: 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

Vào tháng 15, BLHĐ đã qui định nh là v ch ng không b t bu c ph i khai báo ch ng l i nhau cho d u là xã h i ph i ch p nh n thi t th i là nh ng vi c làm ph m pháp có th không đ c đ a ra tr c pháp lu t.

Trát Câu L u (Arrest Warrant)

Trát câu l u th ng là nh b t gi m t ng i nào đó đ c cho phép và ký nh n b i m t viên ch c tòa án. Đi u Luật 704 c a BLHĐ quy đ nh r ng mu n b t gi m t ng i nào, chính ph c n ph i có m t trát c a tòa có mang d u n c a viên ch c liên h . M t đi u lu t khác c a BLHĐ còn quy đ nh r ng tr c khi ký trát câu l u, viên quan tòa ph i đích thân xem xét s vi c và ký tên vào trát tòa.

Nh ng quy đ nh này ph n nh nh i u đ c đ m quan tr ng có trong lu t Hoa K hi n nay. Th nh t, có s phân đ nh v quy n h n và trách nhi m gi a ng i đ c quy n ký l nh câu l u và ng i thi hành l nh câu l u này. Th hai, ch có nh ng viên ch c đ c qui đ nh rõ ràng m i đ c quy n ký l nh câu l u này. Th ba, nh ng quy đ nh này nh m m c đích ngăn c n vi c b t ng i m t cách b a bãi.

Đi u lu t v trát câu l u đã đ a ra m t đi m đ c bi t khác h n v i quan ni m chung v quy n uy không gi i h n c a ch đ quân ch đ c tài trong su t l ch s Vi t Nam.

T i Ngo i H u Tra (Release on Bail)

T i n đóng đ đ c t i ngo i h u tra (bail) là m t s t i n đóng cho tòa án đ làm v t th chân ng h u cho phép ng i b k t t i đ c t m th t do nh ng ph i ra h u tòa đ đ c xét x sau này. V n đ này đ c đ t ra là vì m t ng i b b t ch a h n là đã có t i. Nh ng n u h c ti p t c b giam gi không đ c th t do cho t i khi đ c xét x thì coi nh h đã ph i lãnh nh n hình ph t tr c khi đ c xét x. Ng c l i n u h đ c th t do đ ch ngày xét x thì có th h s b tr n và không ra h u tòa sau này.

Đ quân bình s cân nh c này, đi u lu t 663 c a BLHĐ qui đ nh r ng trong tr ng h p t i nh , ng i ph m t i nên đ c đóng t i n th chân đ đ c t i ngo i h u tra. Quy n đ c đóng t i n

B Lu t H ng Đ c

Tác Giả: Lu t S Nguy n Qu c Lân
Thứ Tư: 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

th chân này cũng đ c công nh n trong Tu Chính án Th Tám c a Hi n Pháp Hoa K và Đ o Lu t T Pháp ban hành t năm 1789.

Khái ni m t i ngo i h u tra này trong c hai c lu t Vi t Nam và lu t Hoa K hi n đ i đ u ph n nh nhi u s cân nh c r t là đ c bi t. Th nh t, quy n l i này đ c áp đ ng trong tr ng h p t i nh h n là t i n ng. Th hai, đ u lu t này cân nh c quy n l i c a ng i ph m t i và c a nhà n c. Th ba, đ u lu t t hai n n pháp lý đ u nhìn nh n r ng m c đích c a quy n đ c t i ngo i h u tra là đ b o đ m ng i ph m t i s ra h u tòa ch không ph i là truy ph t h . Do đó, khi có đ c m t th th c khác nh nh ng cùng đ t đ n m t m c đích, th th c đó c n ph i đ c th c thi.

Quy n đ c xét x m t cách nhanh chóng (speedy trial)

Quy n đ c xét x m t cách nhanh chóng cũng là m t quy n l i đ c bi t đ c công nh n trong c hai n n pháp lý trong BLHĐ và lu t Hoa K hi n nay. Đ u lu t 671 trong BLHĐ bu c các quan tòa không đ c đình tr trong vi c xét x ph m nhân. Quy n l i này cũng đ c ghi rõ trong Tu Chính Án Th 6 c a Hi n Pháp Hoa K và đ c coi là m t trong nh ng quy n quan tr ng nh t đ i v i ph m nhân đang đ c xét x tr c tòa.

Nh ng đ u lu t này nh m vào nhi u m c đích gi ng nhau. Th nh t, ph m nhân không ph i bị giam gi lâu h n là c n thi t n u ph m nhân không có t i và không đ c t i ngo i h u tra. Th hai, ph m nhân tránh đ c nh ng phi n nhi u gây ra b i vì không đ c xét x m t cách k p th i. Th ba, kh ãng bi n h c a ph m nhân có th m t đ i vì nhân ch ng hay b ng ch ng không còn n a vì th i gian đã kéo dài quá lâu.

Quy n đ c xét x tr c n i công c ng (public trial)

Gi ng nh lu t pháp Hoa K hi n nay, Tri u đình nhà Lê r t quan tâm đ n v n đ xét x ph m nhân trong phòng kín và không đ c s ch ng giám c a qu n chúng. Đ u Lu t 720 c a BLHĐ bu c r ng các phiên x ph i đ c t ch c gi a n i công tr ng đ qu n chúng có th ch ng giám. Nhi u đ u lu t khác trong BLHĐ còn bu c r ng án l nh c n ph i đ c niêm y t gi a đình làng đ m i ng i có th sao chép hay đ c qua. M c đích c a nh ng quy lu t này là đ t o s tin t ng c a qu n chúng vào công lý n i pháp đình.

B Lu t H ng Đ c

Tác Giả: Lu t S Nguy n Qu c Lân
Thứ Tư: 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

S tin t ng vào công lý c a qu n chúng cũng là m t v n đ h t s c quan tr ng trong n n t pháp Hoa K . Tu Chính Án Th Sáu c a Hi p Pháp Hoa K quy đ nh r ng t t c các ph m nhân ph i đ c quy n xét x tr c qu n chúng. Quy n l i này đ c đ c bi t l u ý đ n ngay c th i k khai qu c c a Hoa K là vì nhi u ch đ đ c tài tr c đó đã s đ ng tòa án nh m t công c đ uy hi p ng i dân th p c bé mi ng và qu n chúng không đ c có ti ng nói trong th th c xét x ng i ph m t i.

Không ph i là m t s tình c , c hai n n pháp lý trong c lu t Vi t Nam và lu t pháp Hoa K hi n đ i đã cùng nhìn nh n r ng m t ph ng th c đ t o s tin t ng vào h th ng pháp đnh là đ qu n chúng đ c ch ng ki n th th c xét x ng i ph m t i. Th th c này hi n nay v n không đ c th c hi n t i nhi u n i trên th gi i, ngay c trong xã h i Vi t Nam.

Quy n đ c tr c đ i n v i nhân ch ng bu c t i (Right to confront witnesses)

Quy n đ c tr c đ i n nhân ch ng là m t quy n h n t i quan tr ng đ i v i ph m nhân trong tòa án. N u không, chính ph có th k t t i ng i dân đ a vào l i khai báo c a m t ng i nào đó mà b can không h c h i ch t v n h . Đi u 671 c a BLHĐ bu c quan tòa ph i cho phép b can đ c quy n ch t v n đ i m t v i nhân ch ng bu c t i h .

Quy n l i này cũng đ c ban hành trong Tu Chính Án Th 6 c a Hi n Pháp Hoa K . Quy n hi n đ nh đ c b t bu c áp đ ng đ i v i các phiên x thu c các h th ng tòa án t i ti u bang b t đ u t năm 1965 vì t m quan tr ng c a quy n l i này. Quy n l i này cũng là căn b n c a nguyên t c c m s đ ng b ng ch ng c a m t câu nói c a m t ng i nào đó mà đích thân ng i đó không đ c bu t ra làm ch ng tr c tòa, đó là lu t “hearsay.”

M c đ u ph ng th c th c thi nguyên t c này có ph n khác bi t gi a hai n n pháp lý, c hai cùng công nh n m t nguyên t c là ph m nhân ph i đ c tr c đ i n v i ng i k t t i.

G i h n th i gian k n t ng (Statutes of Limitation)

Thông th ng m t ng i n u có quy n ki n ng i khác thì ph i ti n hành th t c này trong m t th i h n nh t đ nh, ví d nh m t năm n u đòi b i th ng th ng tích, hai năm đ đòi b i

Bộ Luật Hoàng Đế

Tác Giả: Luật Sĩ Nguyễn Quốc Lân
Thứ Tư: 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

thông ng b i c giao kèo mi ng hay b n năm đ đòi b i th thông ng b i c giao kèo có gi y t . Quá th i h n này, nguyên đ n coi nh đã m t t t c nh ng quy n l i c a mình và không đ c ti n hành th t c ki n cáo n a.

Bộ Luật Hoàng Đế cũng có đ i u kho n nói rõ r ng, n u ng i cho vay n không đòi ti n l i sau th i h n đã quy đ nh thì coi nh m t lu n s ti n đó tr khi đôi bên làm th a thu n m i (Đ.L. 588). T i Tây ph ng, nguyên t c này không đ c áp d ng trong pháp luật cho t i năm 1623 t i Anh Qu c. Theo mô th c này, các b luật t i Hoa K đ u ban hành nh ng đ i u kho n t ng t v i v i c gi i h n th i gian đ c quy n ki n cáo.

Vi c thi hành nh ng quy luật này ch ng t r ng các nhà so n luật đã ghi nh n m t th c t r t quan tr ng trong th gi i th ng m i, đó là tránh vi c tranh t ng vì nh ng tranh ch p đã x y ra quá lâu. Nh ng n u c m ng i ch n đòi ti n n n u đã đ i quá lâu, đ i u đó có th coi nh là luật pháp đã h p th c hóa vi c l y ti n c a ch n . Đ quân bình tình tr ng này, luật pháp c a c hai xã h i đã quy t đ nh r ng thà là đ ch n m t ti n vì đã đ i quá lâu, còn h n là bu c m i ng i trong th ng tr ng s ng trong lo s vì không bi t khi nào con n hàng trăm năm v tr c tr v đ đòi n .

Cái hay c a Bộ Luật Hoàng Đế là s cân nh c và suy nghĩ sâu xa đó t th k th 15 trong xã h i Việt Nam.

Bộ t kh giao kèo c a thi u niên (Incapacity of minors to contract)

M c đ ti n b c a m t đ i u luật th ng tùy thu c và s uy n chuy n, cân nh c hay trao đ i đ ph c v m t quy n l i hay m c đích cao h n c a xã h i. S cân nh c này có khi đòi h i các nhà làm luật ph i ch p nh n ban hành nh ng đ i u luật mâu thu n nhau - nh ng trong tr ng h p có lý do chính đáng.

L y tr ng h p luật b o v thi hành giao kèo làm thí đ . Xã h i luôn luôn mu n m i ng i ph i tuân theo giao kèo đã ký k t. Tuy nhiên giao kèo n u đ c ký k t v i m t ng i trong tu i v thành niên thì giao kèo đó có th không đ c thi hành đ b o v quy n l i c a các thi u niên. S cân nh c này đ c th hi n r t rõ c trong Bộ Luật Hoàng Đế và luật Hoa K hi n đ i.

Bộ Luật Hàng Đạc

Tác Giả: Luật Sĩ Nguyễn Quốc Lân
Thứ Tư: 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

Điều 313 của BLHD quy định về giao kèo được ký kết với một người còn tuổi và thành niên coi như không có giá trị. Điều khoản này trong luật tố tụng quốc tế Hoa Kỳ là các trẻ em dưới 18 tuổi không có quyền ký vào giao kèo trừ khi có bố mẹ hay người bảo hộ ký thay.

Khi ban hành những quy luật này, các nhà soạn luật đã cân nhắc giữa quyền lợi của những trẻ em và quyền lợi của trẻ em trong việc thi hành giao kèo. Việc vô hiệu hóa giao kèo đối với trẻ em có thể gây bất công đối với những người làm ăn ngay thẳng, những xã hội cũng có trách nhiệm để phòng sự bất công hay lợi dụng đối với các trẻ em trong thế giới thế kỷ 21. Những điều khoản này, do đó đã uyển chuyển và cân nhắc để đạt được mục đích cao cả hơn của xã hội, đó là bảo vệ sự non nớt và thiêu kinh nghiệm của thiêu niên.

Chúng ta đang nói đến sự uyển chuyển và những cân nhắc sâu xa của xã hội Việt Nam từ thế kỷ 15. Đó chính là nét đặc sắc của Bộ Luật Hàng Đạc.

Kết luận

Nếu xét kỹ những khái niệm có trong cả hai nền pháp lý Việt Nam và Hoa Kỳ, người ta có thể tìm thấy những điểm chung. Cả hai nền pháp lý đều tìm cách uyển chuyển các điều luật sao cho phù hợp với nhu cầu đặc biệt của xã hội, ví dụ như bảo vệ quyền căn bản của phẩm nhân trong thế tục pháp lý, duy trì sự công minh và tin tưởng trong thế tục pháp lý và sự cân nhắc, đến đó giữa những quyền lợi khác nhau trong xã hội.

Mục tiêu xã hội Việt Nam vào thế kỷ 15 và xã hội Hoa Kỳ hiện nay khác nhau một trời một vực, Bộ Luật Hàng Đạc đã thể hiện rõ rệt những điểm tính toán bên trong luật lệ Hoa Kỳ hiện nay. Những sự trùng hợp này không phải là một sự ngẫu nhiên. Người ta nói, nó phản ánh một nền văn minh rạt chân thật và sáng suốt của các nhà soạn thảo. Bộ Luật Hàng Đạc đã khai thông ý nghĩa cao cả của luật pháp. Điều đó đã được thể hiện qua sự tỉ mỉ, tinh vi và trau chuốt thành công của truyện thơ luật Việt Nam, đặc biệt là Bộ Luật Hàng Đạc.

Người Việt Nam, nhất là các bậc trẻ, thì họ nghĩ rằng hay có một cảm là văn hóa và lịch sử Việt Nam không có gì đáng kể hay được nhắc đến như Shakespeare, The Hamlet, Napoleon hay Waterloo. Thế ra, những điểm son trong văn hóa và lịch sử Việt Nam không mấy ai biết đến là vì chính người Việt Nam đã không trình bày đúng mức những cái hay của mình trên diễn đàn quốc tế. Chúng ta hãy nhìn lại nét vĩ đại của Nguyễn Du, truyện Kiều,

Bài Luât Hùng Đốc

Tác Giả: Luât Sĩ Nguyễn Quốc Lân
Thứ Tư, 31 Tháng 3 Năm 2010 12:00

Nguyễn Trãi, Trữn Bách Đương hay Ba Lũn Đới Thợng Quân Minh dái đái Nhà Trữn.

(Bài tham khảo này đác trình bày tái Văn Việt Học vào ngày 14 tháng 3 năm 2010. Bài viết đác sao chép và viết lại tái Văn Vang Dân Việt The Pride of The Vietnamese - Tuyển Tập IV - của Trững Minh và i sá cho phép của tác giả Trững Minh.)*